

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

ВАСЮРЕНКО ВОЛОДИМИР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 339.94(043.3)

**ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент
Піддубна Людмила Іванівна,
Харківський національний економічний університет,
доцент кафедри міжнародної економіки
та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Макаренко Михайло Ілліч,
Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”,
завідувач кафедри міжнародної економіки;

кандидат економічних наук, доцент
Майборода Олег Володимирович,
Харківський інститут фінансів
Українського державного університету фінансів
та міжнародної торгівлі Міністерства фінансів України,
декан факультету фінансів

Захист відбудеться “___” _____ 2010 р. о ___ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40030, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий “___” _____ 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна світова фінансово-економічна криза різко погіршила міжнародні конкурентні позиції економіки і спровокувала істотне падіння обсягів зовнішньоторговельного обігу України – з 123,9 млрд. дол. США у 2007 р. до 96,9 млрд. дол. у 2008 р. Отже, обсяг зовнішньоторговельного обігу України в 2008 р. становив приблизно на 21,8 % менше, ніж у 2007 р. Зовнішня фінансова криза висвітлила всю вразливість вітчизняного експорту від кон'юнктури світових ринків і загострила проблему пошуку нових методів і засобів забезпечення ефективності суб'єктів господарювання (особливо реального сектора економіки) та їх адаптації до перманентних змін і зростаючої турбулентності середовища.

Вирішення вказаних завдань невід'ємно пов'язане з розвитком фінансової складової зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) окремих суб'єктів господарювання, а її сталість визначається зростанням обсягів торговельного обігу. Проте варто розуміти, що ведення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання (ЗЕДСГ) знаходиться під постійним впливом різних чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ їх функціонування. При цьому значна частка таких чинників визначається фінансовими аспектами, бо залежить від коливань валютного курсу, цін на ринках збуту та постачання товарів, податкового навантаження, митних тарифів тощо. Разом з цим слід враховувати й вплив державного регулювання, яке формує відповідні грошово-кредитну, валютну, податкову політики. Тобто загалом різні суб'єкти господарювання повинні прилаштуватися до змінних умов діяльності, де визначальними є зміни саме фінансового характеру. Отже, це й визначає значущість розгляду основних засад фінансового регулювання ЗЕД, що по суті узагальнює в собі не лише заходи регуляторного характеру з боку держави, а й визначає реакцію на такі заходи з боку конкретного суб'єкта господарювання, враховуючи чинники внутрішнього та зовнішнього середовищ.

Питання фінансового регулювання ЗЕД, його окремих складових та інструментів розглядаються на теоретичному й методологічному рівнях у роботах таких вітчизняних і закордонних вчених-економістів, як Л. Антонюк, І. Багорова, Е. Бригхем, Дж. Даннінг, О. Десятник, Г. Дроздова, А. Єпіфанов, Я. Жаліло, С. Козьменко, Р. Коуз, С. Львовчкін, М. Макаренко, С. Мочерний, С. Опарін, Л. Піддубна, М. Портер, В. Рокоча, А. Ругман, Л. Руденко, В. Федосов.

Проте, незважаючи на існуючий вагомий науковий доробок за цією проблематикою, певне коло теоретичних, методологічних і методичних питань саме фінансової складової регулювання ЗЕДСГ залишається недостатньо дослідженим. Так, потребує подальшого дослідження економічний зміст фінансового регулювання ЗЕД, наслідки і проблеми впливу важелів фінансового регулювання ЗЕД на підприємства та визначення реакцій на такі впливи з боку суб'єктів господарювання. Важливість і актуальність вирішення цих питань у формуванні сучасної теоретико-методичної бази здійснення ЗЕД і

обумовили вибір теми дисертації, визначили об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота узгоджується з основними напрямками наукових досліджень Харківського національного економічного університету, проведених у рамках науково-дослідницьких робіт “Розробка та обґрунтування стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства” (№ ДР 0106U010590) за підрозділом “Фінансові аспекти визначення сутності та змісту ЗЕД” і “Розробка та обґрунтування науково-методичних засад комплексної оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю підприємства” (№ ДР 0108U003499) за підрозділом “Інструментарій фінансового регулювання ЗЕД підприємства”. До звітів за цими роботами автором віднесено теоретичні дослідження щодо сутності та змісту поняття “фінансове регулювання зовнішньоекономічної діяльності” та узагальнено результати аналізу важелів фінансового регулювання ЗЕДСГ.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці методичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання з урахуванням впливу курсових коливань національної грошової одиниці та податкового навантаження.

Відповідно до визначеної мети в роботі поставлено та вирішено такі завдання:

- уточнити сутність поняття “фінансове регулювання зовнішньоекономічної діяльності” та розкрити його економічний зміст;
- узагальнити сутність фінансового регулювання ЗЕД на рівні суб'єкта господарювання;
- проаналізувати критерії та методи оцінки стану фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання;
- дослідити методичне забезпечення оцінки ефективності фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання (на прикладі підприємств машинобудування);
- проаналізувати вплив податкового навантаження та зміни курсових коливань на ЗЕДСГ;
- обґрунтувати змістовність фінансового регулювання ЗЕДСГ в умовах множинності чинників впливу;
- розробити методичний підхід до забезпечення фінансового регулювання ЗЕД з урахуванням впливу курсових коливань національної грошової одиниці та з урахуванням впливів податкового навантаження щодо фінансового регулювання ЗЕД.

Об'єкт дослідження – процеси фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання реального сектора економіки.

Предмет дослідження – теоретико-методичні засади, методи і засоби фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання підприємств машинобудування.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети і вирішення поставлених у роботі завдань було використано систему загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: *логічного узагальнення* – для узагальнення теоретичних моделей, розкриття сутнісних і типологічних характеристик фінансових аспектів зовнішньоекономічної діяльності та фінансового регулювання ЗЕД; систематизації та узагальнення критеріїв і методів оцінки стану фінансового регулювання ЗЕДСГ; *графоаналітичний і порівняльний* – для дослідження ефективності фінансового регулювання ЗЕДСГ і проведення аналізу впливу податкового навантаження та зміни курсових коливань на ЗЕДСГ; *системний підхід* – для обґрунтування змістовності фінансового регулювання ЗЕДСГ в умовах множинності чинників впливу; *формалізації та економіко-математичного моделювання* – для побудови моделі оцінки здійснення ЗЕД з урахуванням валютної складової експорту та імпорту суб'єктів господарювання, для обґрунтування пропозицій щодо визначення напрямів оптимізації діяльності підприємств з урахуванням впливів податкового навантаження.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи з питань фінансової та зовнішньоекономічної діяльності, дані Держкомстату України, науково-дослідницьких центрів, фінансові звіти окремих суб'єктів господарювання. Теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і закордонних вчених та фахівців з питань фінансового регулювання діяльності суб'єктів господарювання.

Наукова новизна результатів, отриманих особисто автором:

вперше:

- розкрито, обґрунтовано і запропоновано науково-методичний підхід щодо врахування функціональної залежності прибутку суб'єктів господарювання від коливань курсу національної валюти з урахуванням різних тенденцій у процесі проведення даним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, що дозволяє змодельовати реакцію суб'єкта господарювання на валютну складову фінансового регулювання;

удосконалено:

- науково-методичний підхід щодо запровадження механізму саморегулювання суб'єктом господарювання зовнішньоекономічної діяльності, заснований на відстеженні змін валютної складової фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності та відмінністю якого є узагальнення функції еластичності прибутку з погляду співвідношення структури доходів і витрат на ведення зовнішньоекономічної діяльності;

- методичні рекомендації та процедури щодо урахування впливу податкового навантаження на сталість функціонування суб'єктів господарювання внаслідок змін податкової складової фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
набули подальшого розвитку:
- система класифікаційних ознак і відповідна класифікація важелів фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, основними серед яких визначено їх розподіл за ступенем і рівнем впливу на результат діяльності підприємства, що дозволяє узагальнити поле різновидів важелів фінансового регулювання та розкриває багатозначність і множинність важелів фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання;
- процедура вибору і механізм застосування економетричних моделей у процесі встановлення рівня впливу різноманітних чинників на показники ЗЕДСГ та використання отриманих на їх основі результатів, що дозволяє врахувати зміни фінансового результату та обсягів реалізованої продукції з погляду окремих складових товарної структури експорту та імпорту вітчизняної машинобудівної галузі, вплив курсових коливань національної грошової одиниці на дані показники.

Практичне значення результатів роботи полягає в тому, що розроблені методичні пропозиції й обґрунтовані теоретичні положення спрямовані на удосконалення фінансового регулювання ЗЕДСГ та доведені до рівня практичних рекомендацій. При цьому методичний підхід з фінансового саморегулювання ЗЕД суб'єкта господарювання, заснований на відстеженні змін валютної складової фінансового регулювання ЗЕД, дозволяє встановити час виходу на ринки щодо здійснення зовнішньоекономічних операцій підприємства на основі отриманих аналітичних узагальнень у вигляді функції еластичності, а отже, підвищити ефективність застосованих важелів фінансового регулювання ЗЕД; методичні рекомендації щодо врахування впливу податкового навантаження на здійснення ЗЕД дозволяють узагальнити поведінку підприємства з погляду питань сплати та відшкодування податку на додану вартість, що підвищує ефективність здійснення ЗЕД і сприяє розвитку регулювання відзначеної діяльності.

Результати дослідження знайшли застосування у ВАТ “Турбогаз” (методичний підхід до визначення змін у веденні ЗЕД на основі врахування валютної складової результату її здійснення, довідка від 26 червня 2009 р. № 68-202); ВАТ “Стахановський вагонобудівний завод” (пропозиції стосовно ведення ЗЕД, відмінністю яких є формування базису рішення на основі показників – критеріїв, що враховують вплив податкового навантаження на здійснення ЗЕД, довідка від 14 травня 2009 р. № 21); ДП “Комунар” (методичні рекомендації щодо визначення реакції на фінансове регулювання ЗЕД з боку суб'єктів господарювання на основі врахування системної дії внутрішніх і зовнішніх факторів

зовнішніх факторів впливу з визначенням часу впровадження адаптаційних змін у веденні такої діяльності, довідка від 3 липня 2009 р. № 14-106).

Особистий внесок здобувача в роботах, які виконано у співавторстві, у праці [6] полягає в проведенні аналізу динаміки зміни валютного курсу національної грошової одиниці з метою узагальнення напрямків вдосконалення із ЗЕДСГ, праці [7] – у визначенні методичних аспектів щодо узагальнення фінансового регулювання ЗЕДСГ та розкритті значущості структурованого подання фінансового результату з погляду аналізу ефективності впровадження фінансового регулювання ЗЕДСГ.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження були оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених “Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (м. Тернопіль, 2008 р.), Науково-практичній конференції “Розвиток наукової думки – 2008” (м. Миколаїв, 2008 р.), Міжнародній науково-практичній конференції “Наукові дослідження – теорія та експеримент – 2009” (м. Полтава, 2009 р.), симпозіумі “Розвиток фінансових відносин в умовах трансформаційних процесів” (м. Харків, 2009 р.), Міжнародній науково-практичній конференції “Конкурентоспроможність та інноваційний розвиток України: проблеми науки та практики” (м. Харків, 2009 р.).

Публікації результатів досліджень. Результати дисертації відображено в 12 наукових працях, у тому числі: 7 робіт опубліковано в наукових журналах і збірниках наукових праць, що визнані ВАК України фаховими з економіки, 5 – публікації в матеріалах конференцій. Загальний обсяг опублікованих робіт становить 5,4 друк. арк., з них особисто автору належать 4,9 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, 6 додатків (на 29 сторінках), списку використаних джерел із 180 найменувань (на 18 сторінках). Робота викладена на 206 сторінках машинописного тексту та містить 6 таблиць, 26 рисунків, обсяг основного тексту – 158 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі “**Теоретичні основи фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб’єктів господарювання**” визначено сутність поняття “зовнішньоекономічна діяльність”, розкрито економічний зміст і значення фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності на рівні суб’єктів господарювання.

Зовнішньоекономічна діяльність є важливою складовою міжнародних економічних відносин, яка сприяє посиленню конкурентоспроможності країни на світових ринках. При цьому здійснення та розширення зовнішньоекономічних зв’язків країни багато в чому визначаються сталим розвитком ЗЕД її окре-

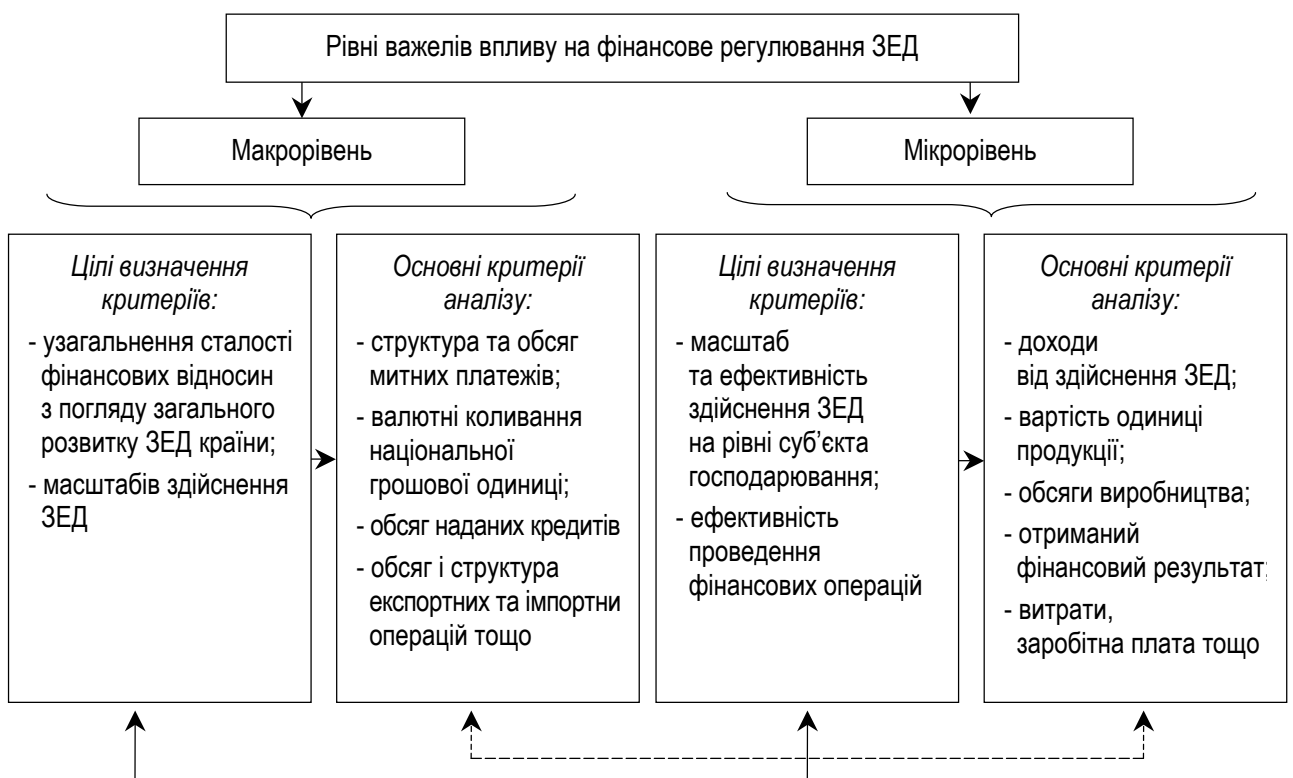
розвитком ЗЕД її окремих суб'єктів господарювання, особливо реального сектора економіки.

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано методологічну доцільність розкриття зовнішньоекономічної діяльності у площині “загальне – особливе” як особливої форми трансграничної економічної діяльності.

Виходячи з проведеного аналізу, зовнішньоекономічна діяльність суб'єкта господарювання з метою дослідження визначена як частина господарської діяльності даного суб'єкта, що визначається через сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативно-комерційних функцій у процесі реалізації зовнішньоекономічних зв'язків держави, пов'язаних з участю даного суб'єкта у зовнішньоекономічних операціях згідно із завданнями щодо його розвитку.

Фінансова складова має вагомe значення при розгляді діяльності кожного підприємства, зокрема при реалізації зовнішньоекономічного напрямку такої діяльності. Відповідно до цього у роботі узагальнено зміст фінансового регулювання ЗЕД, визначений через сукупність різноманітних важелів впливу на ЗЕД. При цьому розкриваються основні складові фінансового регулювання ЗЕД (фінансово-кредитне, податкове, митно-тарифне, валютне, страхове, бюджетне). У дослідженні обґрунтовується і визначається, що фінансове регулювання ЗЕД – це сукупність фінансових інструментів, які узагальнюють низку впливів, що виникають внаслідок фінансових відносин з приводу здійснення ЗЕД і за допомогою яких створюються фінансові передумови та стимули розвитку суб'єктів господарювання.

Розкриття основних складових фінансового регулювання ЗЕД і його методів (тарифні, нетарифні, адміністративні, ринкові, стимулюючі тощо), за допомогою яких реалізуються різноманітні важелі впливу на ЗЕД, дозволили обґрунтувати значущість врахування у такому регулюванні зворотної реакції суб'єктів господарювання на впливи регулювання, що становить основу саморегулювання

саморегулювання ЗЕД (рис. 1).

**Рис. 1. Узагальнене подання множини критеріїв
для проведення аналізу фінансового регулювання ЗЕД**

У такий спосіб досягається оперативність та адекватність застосування різноманітних важелів фінансового регулювання ЗЕД з погляду загального функціонування суб'єкта господарювання. Тобто відповідні реакції суб'єкта господарювання становлять сутнісне розуміння фінансових відносин, які виникають з приводу здійснення ЗЕД. Відмінність запропонованого уточнення змісту фінансового регулювання ЗЕД від існуючих визначень полягає у підкресленні фінансової природи регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання через врахування множинного прояву фінансових відносин з приводу здійснення такої діяльності.

Визначено існування багаторівневих впливів фінансового регулювання ЗЕД. Серед них окремо виділено: рівень впливу з боку держави; рівень галузевого або регіонального впливу на рівні суб'єкта господарювання. Ключовими важелями впливу на рівні суб'єктів господарювання визначено валютну та податкову складові фінансового регулювання. У підсумку це дозволило визнати за доцільне розгляд фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єкта господарювання з урахуванням впливу курсових коливань національної грошової одиниці та впливів податкового навантаження.

На основі розгляду множинності важелів фінансового регулювання ЗЕД запропоновано їх пов'язане структурне подання. У концептуальному плані таке подання не лише сприяє визначенню зв'язків між різними важелями впливу на ЗЕД, а й залишає місце для узагальнення появи нових можливих впливів щодо ведення означеної діяльності. Підґрунтям цього є те, що основна множина важелів фінансового регулювання ЗЕДСГ визначає поле різновидів впливу на ЗЕД, яке може стосуватися різних важелів фінансового регулювання ЗЕД.

У другому розділі **“Аналіз фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання”** узагальнено критерії та методи аналізу фінансового регулювання ЗЕДСГ, досліджено ефективність фінансового регулювання ЗЕД (на прикладі підприємств машинобудування) та проведено аналіз дії впливів податкового навантаження і змін курсових коливань на ЗЕДСГ.

У даному дослідженні проведено аналіз критеріїв і методів з визначення ефективності здійснення ЗЕД. Підкреслено важливість врахування як фінансових, так і нефінансових показників і коефіцієнтів, що відображають процес здійснення ЗЕД і функціонування досліджуваного суб'єкта господарювання.

Узагальнений аналіз розвитку ЗЕДСГ реального сектора економіки, проведений на підприємствах вітчизняної машинобудівної галузі, засвідчив фрагментарну значущість впливів застосованих важелів фінансового регулювання ЗЕД і недостатність такого регулювання в цілому.

Автором у роботі встановлено переважаюче перевищення темпів зміни обсягів нарощування імпорту щодо темпів зміни обсягів нарощування експорту. Співвідношення відзначеного перевищення становить 20 % за підсумками 2005 р., 13 % – за підсумками 2006 р., 6 % – за підсумками 2007 р. та

2007 р. та 3 % – за підсумками 2008 р. Також у процесі дослідження статистичної інформації виявлено суттєве зменшення конкурентоспроможності окремих груп продукції підприємств вітчизняного машинобудування (табл. 1, 2).

Таблиця 1

Товарна структура експорту вітчизняної машинобудівної галузі

Рік	Котли, машини, апарати і механічні пристрої	Електричні машини і устаткування	Залізничні або трамвайні локомотиви, шляхове обладнання	Наземні транспортні засоби, крім залізничних	Аеронавігаційні або космічні апарати	Плавучі засоби (морські або річкові)	Оптичні прилади і апарати
2001	53,36	19,90	6,41	7,29	5,83	3,92	3,29
2002	48,72	18,13	11,35	6,58	3,88	4,39	6,95
2003	39,20	24,74	15,11	3,98	4,80	3,15	9,02
2004	31,84	21,71	26,37	4,52	2,31	2,79	10,46
2005	41,49	19,77	20,80	7,94	3,10	3,86	3,04
2006	36,88	22,99	19,18	10,56	4,29	3,39	2,71
2007	32,28	26,39	21,69	11,78	2,98	2,51	2,37
2008	31,65	25,82	25,60	11,75	1,44	1,66	2,08

Таблиця 2

Товарна структура імпорту вітчизняної машинобудівної галузі

Рік	Котли, машини, апарати і механічні пристрої	Електричні машини і устаткування	Залізничні або трамвайні локомотиви, шляхове обладнання	Наземні транспортні засоби, крім залізничних	Аеронавігаційні або космічні апарати	Плавучі засоби (морські або річкові)	Оптичні прилади і апарати
2001	49,15	21,23	2,01	18,86	1,06	0,16	7,53
2002	48,03	18,09	1,74	24,49	0,39	0,36	6,90
2003	43,19	17,67	2,49	29,71	0,38	0,21	6,35
2004	41,29	19,61	2,42	28,85	0,56	0,20	7,07
2005	40,31	22,79	1,45	30,07	0,36	0,15	4,87
2006	37,90	19,58	1,34	35,76	0,36	0,12	4,94
2007	37,62	15,86	1,69	39,31	0,44	0,13	4,95
2008	35,75	13,73	2,61	43,60	0,16	0,17	3,98

Жодне з досліджуваних підприємств не має стійкої тенденції в наявній динаміці значень фінансового результату, незважаючи на позитивну динаміку в обсягах нарощування експортної складової виробництва. При цьому лише три з аналізованих підприємств (ВАТ “Турбоатом”, ВАТ “Турбогаз”, ВАТ “Світло шахтаря”) протягом усього досліджуваного періоду мали позитивні значення фінансового результату. Також можна стверджувати, що підприємства із значною часткою експортної складової виробництва не завжди мають більш вагомі коефіцієнти кореляції між рядами даних, які визначають зміни обсягів експортованої продукції та загального чистого доходу для аналізованих підприємств. Це стосується таких підприємств, як ВАТ “Харківський підшипниковий завод” і ВАТ “ХТЗ ім. С. Орджонікідзе” порівняно з ВАТ “Світло шахтаря” та ЗАТ “Серп і Молот”. Разом з цим відзначено неадекватність значень отриманого фінансового результату та процесів оновлення основних виробничих засобів з погляду сталої динаміки нарощування експортної складової досліджуваних суб’єктів господарювання.

У праці наголошено на різноплановості спрямованості дії фінансового регулювання ЗЕД на загальну сталість функціонування окремих суб’єктів господарювання. До того ж така спрямованість у межах конкретного суб’єкта господарювання може доволі суттєво відрізнятись за умов урахування фактора часу, що підтверджує значущість тези про необхідність розробки загальної процедури фінансового регулювання ЗЕДСГ в умовах множинності чинників впливу.

У процесі дослідження встановлено зростання частки експорту за підсумками всього інтервалу часу для суб’єктів господарювання, які мають безперервну динаміку значень грошових коштів та їх еквівалентів у вигляді іноземної валюти. Таким чином, можна стверджувати, що наявність грошових коштів у вигляді іноземної валюти справляє позитивний вплив на розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Це пов’язано з тим, що в даному випадку сутність впливу фінансових ресурсів як фактора виробництва з погляду сталого ведення зовнішньоекономічної діяльності полягає у можливості безперервного здійснення поточних платежів відповідно до різновидів ЗЕД, незважаючи на існуючу кон’юнктуру валютного ринку.

На основі регресійного аналізу (за підсумками даних за 2001-2008 рр.) у роботі визначено вплив наявних обсягів експорту (VE) та імпорту (VI) підприємств машинобудування на отримання фінансового результату (FR) суб’єктами господарювання машинобудівної галузі:

$$FR = 0,171 \cdot VE + 0,781 \cdot VI. \quad (1)$$

Рівняння (1) відображає випереджальний вплив показника обсягів імпорту і демонструє загальну тенденцію зниження фінансового результату зовнішньоекономічної діяльності суб’єктів господарювання машинобудівної галузі. Вищевказане підтверджує висновок про недостатність застосування адекватних

адекватних важелів впливу фінансового регулювання ЗЕД.

Переважно випереджуючим є і вплив обсягів імпорту на динаміку обсягів реалізації продукції підприємств машинобудівної галузі протягом 2001-2008 рр. не тільки загалом, а й з урахуванням окремих складових товарної структури ведення ЗЕД суб'єктами господарювання машинобудівної галузі. Винятком такого узагальнення є вкладення частки машин та устаткування з всього обсягу реалізації продукції підприємств машинобудування в отримання фінансового результату (рівняння (2) з коефіцієнтом детермінації 0,85):

$$VRM = 0,884 \cdot VEM + 0,065 \cdot VIM, \quad (2)$$

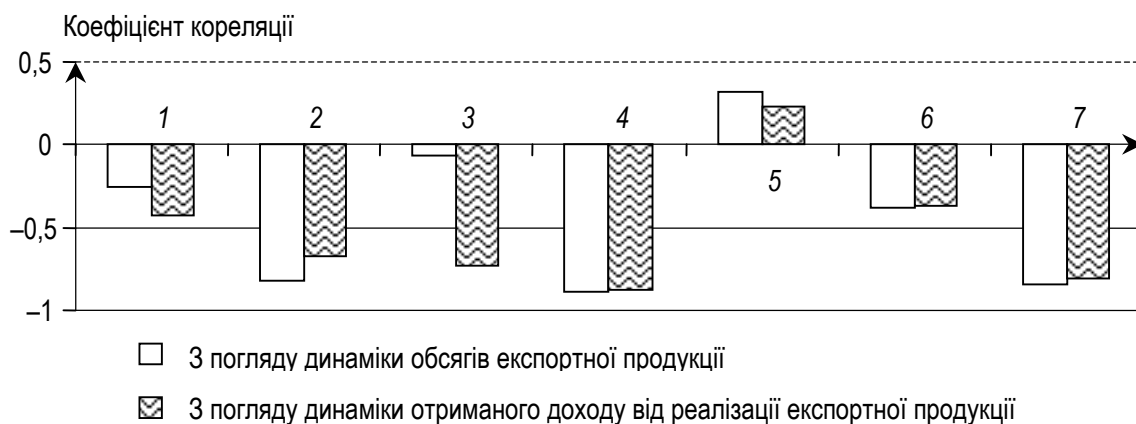
де VRM – фінансовий результат суб'єкта господарювання, отриманий від зовнішньоторговельних операцій за номенклатурою машин і устаткування за досліджуваний період;

VEM – обсяг експорту машин та устаткування за досліджуваний період;

VIM – обсяг імпорту машин та устаткування за досліджуваний період.

Аналіз впливів податкового навантаження та зміни курсових коливань на ЗЕДСГ з погляду ключових важелів фінансового регулювання ЗЕД дозволив визначити, що попри наявність суттєвого кореляційного зв'язку між темпами зміни податку на додатну вартість та обсягів отриманого доходу, для ВАТ “Харківський підшипниковий завод” спостерігається зменшення частки експорту, для ВАТ “ХТЗ ім. С. Орджонікідзе” – частка експорту протягом аналізованого періоду зазнає коливань, для ВАТ “Харверст” – спостерігається значне падіння частки експорту (до 29,4 %). Поряд з цим нерівномірними є зміни в обсягах сплаченого податку на додану вартість та обсягах отриманого доходу, що, зокрема, є характерним для ВАТ “Турбоатом”.

Встановлено, що незадовільною є динаміка коливань національної валюти щодо наявності кореляційних зв'язків з величиною отриманого доходу та позитивного фінансового результату (рис. 2).

Рис. 2. Коефіцієнт кореляції між рядами даних, які визначають зміну обмінного курсу національної валюти до долара США

і динаміки обсягів експортної продукції та отриманого доходу від реалізації експортної продукції:

1 – ВАТ “Харківський підшипниковий завод”; 2 – ВАТ “Турбоатом”;
3 – ВАТ “ХТЗ ім. С. Орджонікідзе”; 4 – ВАТ “Турбогаз”, 5 – ВАТ “Харверст”;
6 – ВАТ “Світло шахтаря”; 7 – ЗАТ “Серп і Молот”.

У роботі приходимо до висновку, що лише для чотирьох із семи досліджуваних суб’єктів господарювання (які експортують продукцію) коефіцієнт кореляції між рядами даних, що визначають динаміку цін продукції підприємств машинобудування та динаміку доходу від реалізації експортної продукції, є значущим при коефіцієнті кореляції більшому за 0,5. Проведено аналіз коефіцієнтів кореляції між рядами даних, які визначають динаміку цін у промисловості в цілому та динаміку матеріальних затрат у структурі операційних витрат досліджуваних суб’єктів господарювання, а також динаміку споживчих цін і витрат на оплату праці у структурі їх операційних витрат. На основі даного аналізу встановлено залежності по досліджуваних суб’єктах господарювання динаміки витрат на виробництво продукції, динаміки цін на матеріали і сировину. Встановлено наявність асиметрії у динаміці доходів від експорту продукції суб’єктів господарювання та імпорتنих цін постачальників сировини і комплектуючих. Акцентується увага на необхідності врахування коливань у курсових різницях національної валюти з метою запобігання зростаючого негативного впливу імпортного чинника на собівартість експортної продукції, а звідси – на зниження фінансового результату зовнішньоекономічної діяльності.

У третьому розділі **“Розвиток методичного забезпечення фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності на рівні суб’єктів господарювання”** обґрунтовано пропозиції щодо фінансового регулювання ЗЕДСГ в умовах множинності чинників впливу, запропоновано науково-методичний підхід до фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності з урахуванням впливу курсових коливань національної грошової одиниці та обґрунтовано рекомендації щодо урахування впливів податкового навантаження.

Автором розкрито загальні положення з удосконалення такої діяльності. Сутність запропонованого підходу полягає у специфіці подання результату ведення ЗЕД. У дослідженні підкреслюється, що узагальнення факторів впливу, які уособлюють зовнішні аспекти розкриття фінансового регулювання ЗЕД, можливе вже на етапі початкового аналізу таких факторів. Разом з цим визначення змін у факторах виробництва дозволяють врахувати складову контролю ЗЕД. У підсумку це дозволило узагальнити множину можливих впливів фінансового регулювання ЗЕДСГ та їх зв’язок з поглядом структурного подання фінансового результату (*PR*) відміченої діяльності (рис. 3), а також обґрунтувати узагальнену процедуру ЗЕД.

З’ясування впливів валютного чинника на результати ЗЕД суб’єктів господарювання сприяло розкриттю сутності функціональної залежності

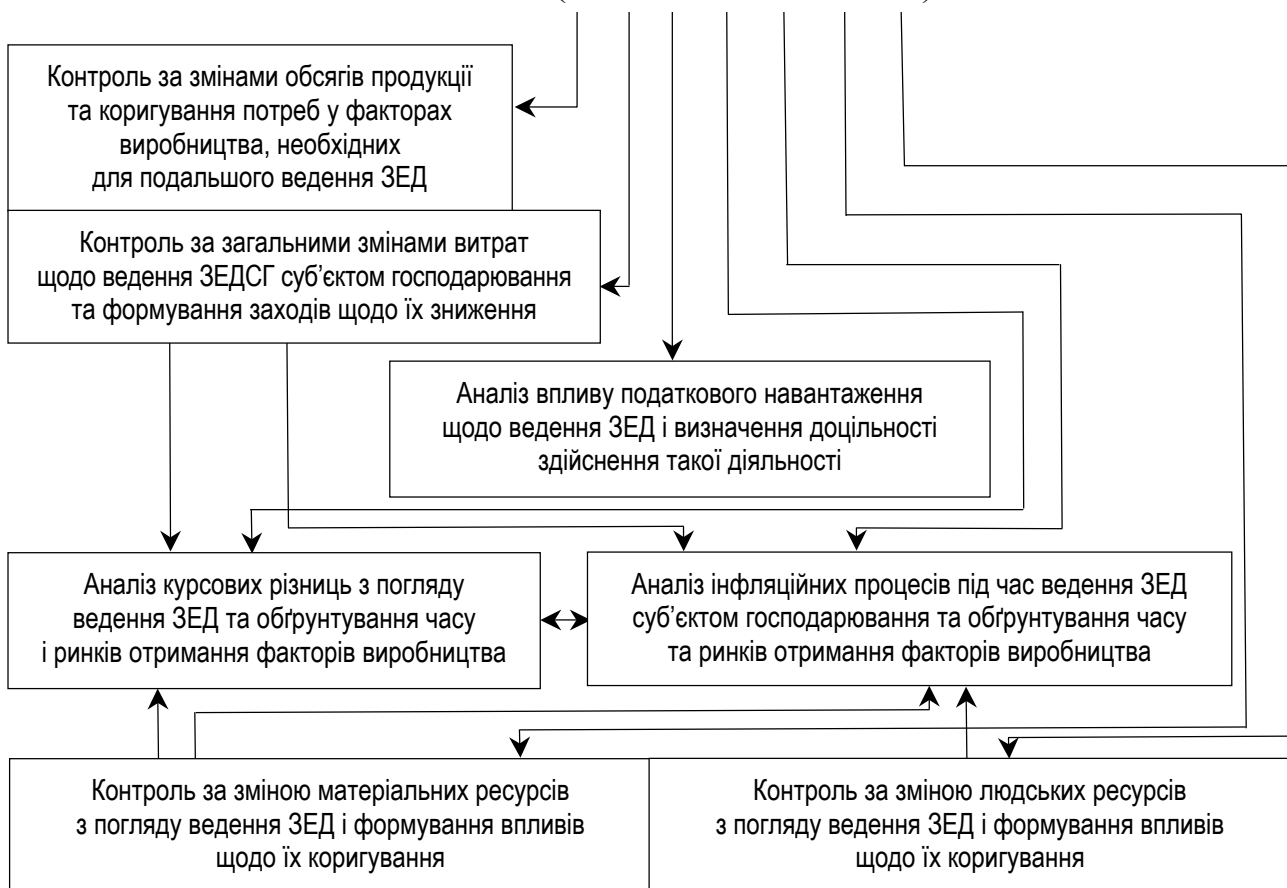
еластичності прибутку від валютної складової (співвідношення курсу національної валюти щодо експорту та імпорту продукції з урахуванням різних тенденцій у змінах прибутку суб'єкта господарювання). Це дозволило узагальнити реакцію суб'єкта господарювання на валютну складову фінансового регулювання ЗЕД, зокрема, отримано аналітичні вирази, які визначають умови продажу виробленої продукції або момент виходу на ринок з погляду найбільш прийнятної ціни одиниці товару, а також умов продажу валютної виручки для банку:

$$SW \geq \frac{VX \cdot SVX + VL \cdot SVL + IV}{(1 - \alpha) \cdot W \cdot q}, \quad (3)$$

$$q \geq \frac{VX \cdot SVX + VL \cdot SVL + IV}{(1 - \alpha) \cdot W \cdot SW}, \quad (4)$$

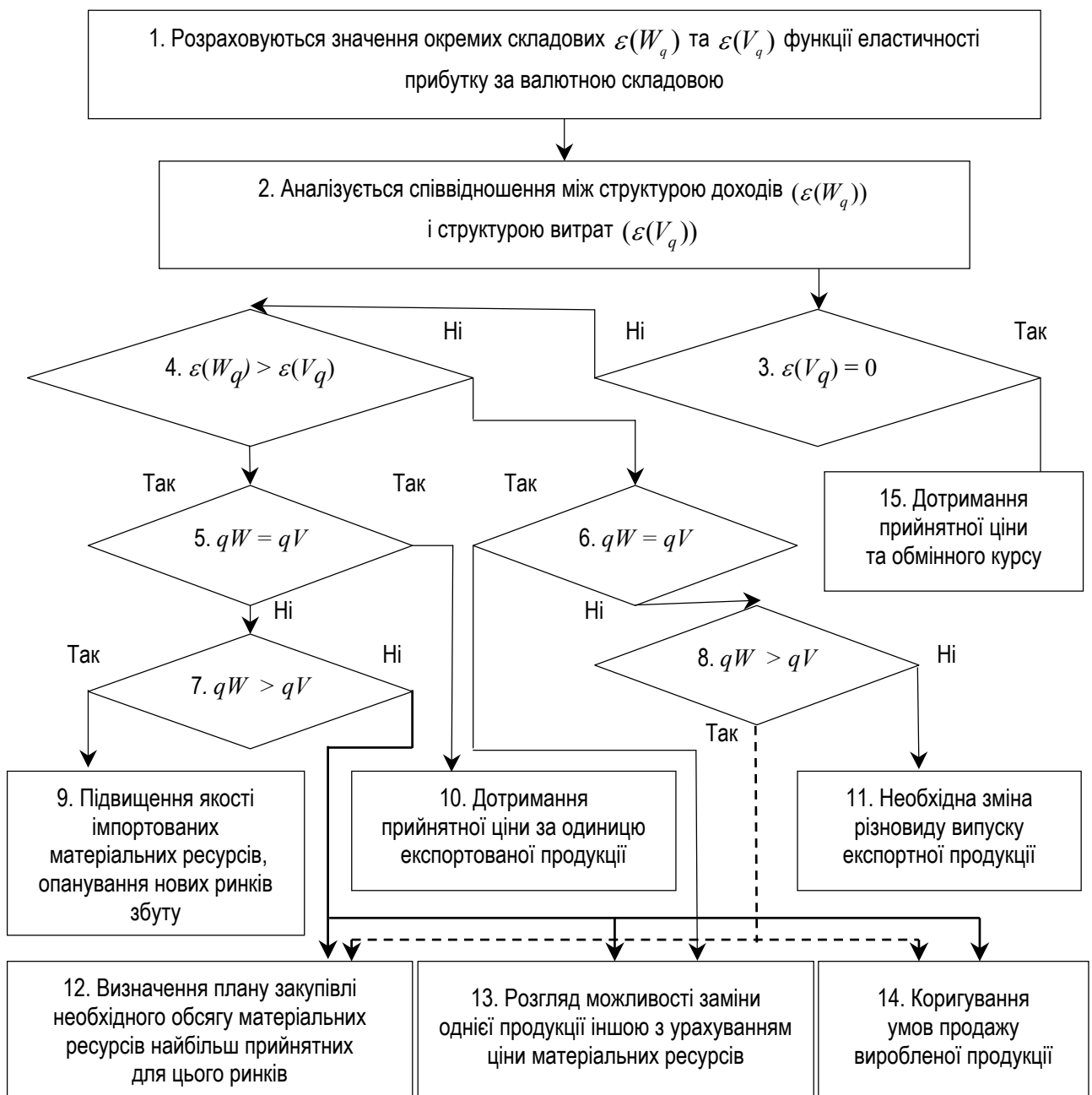
- де VX – обсяг вироблених у країні матеріальних ресурсів, необхідних для ведення ЗЕД;
 SVX – ціна за одиницю обсягу вироблених у країні матеріальних ресурсів, необхідних для ведення ЗЕД;
 VL – середньозважена кількість працівників у сфері ЗЕД;
 SVL – середньозважена оплата роботи працівників у сфері ЗЕД;
 IV – інші витрати, пов'язані з веденням ЗЕД;
 q – співвідношення курсу національної валюти до валюти контракту;
 W – обсяги експортованої продукції;
 SW – ціна за одиницю експортованої продукції.

$$PR = F(D, Z, N, KV, IN, VR, LL)$$

Рис. 3. Множини можливих впливів щодо саморегулювання ЗЕДСГ з погляду структурного подання фінансового результату ЗЕД

У роботі запропоновано науково-методичний підхід щодо саморегулювання ЗЕДСГ на основі врахування валютної складової (рис. 4). Запропонований підхід включає в себе сукупність дій, пов'язаних з визначенням характеру функції еластичності прибутку за валютною складовою та аналізом взаємозв'язків між структурою доходів і структурою витрат, визначення узагальнюючого результату яких спрямовується на розширення сфери маневрування ресурсами та збільшення глибини ведення ЗЕД. Пропонований методичний підхід дає можливість коригувати поведінку суб'єкта господарювання, зокрема на основі змін цінових параметрів і товарної структури експорту.

**Рис. 4. Процедура саморегулювання ЗЕДСГ
на основі врахування валютної складової результату її здійснення**

Обґрунтовано рекомендації з урахування впливів податкового навантаження щодо фінансового регулювання ЗЕДСГ. Ключовим аспектом такого підходу є формування базису рішення на основі показників – критеріїв предметної сфери ведення ЗЕДСГ. Як конкретний базис рішень обрано відношення податку на додану вартість до обсягів доходу від реалізації товарів (продукції, послуг); відношення податку на додану вартість до сумарного обсягу виробничих запасів (готової продукції та товарів); відношення валового прибутку до обсягів доходу від реалізації товарів (продукції, послуг).

Доцільність і методико-практична прийнятність запропонованого підходу до формування базису рішень щодо врахування впливу податкового навантаження в процесі фінансового регулювання ЗЕД у нашому дослідженні підтверджено результатами його апробації для суб'єктів господарювання машинобудівної галузі.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено важливе науково-практичне завдання щодо подальшого теоретичного обґрунтування та розробки методичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання з урахуванням впливу курсових коливань національної грошової одиниці та податкового навантаження. Основні теоретичні та практичні результати полягають у такому:

1. Функціонування суб'єктів господарювання здійснюється в умовах постійної конкурентної боротьби за ринки збуту. При цьому змінні умови як ведення господарської діяльності, так і посилення рівня конкурентоспроможності різних господарюючих суб'єктів значною мірою визначаються фінансовими аспектами, тобто чинниками фінансового впливу на їх діяльність.

2. Аналіз складових фінансового регулювання ЗЕД і методів, за допомогою яких реалізуються різноманітні важелі регулювання, дозволили подати уточнене визначення змісту фінансового регулювання ЗЕД, відмінністю якого є підкреслення його фінансової природи через врахування множинного прояву фінансових відносин з приводу здійснення ЗЕД.

3. З метою оцінки фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання проаналізовано критерії та методи аналізу ефективності здійснення ЗЕД. Підкреслено важливість врахування як фінансових, так і нефінансових показників і коефіцієнтів, що відображають ЗЕД і функціонування досліджуваного суб'єкта господарювання. Це дозволило стверджувати, що ефективність фінансового регулювання ЗЕД узагальнюється через сталість ведення ЗЕД і функціонування суб'єкта господарювання загалом.

4. Узагальнення статистико-аналітичної інформації щодо ефективності фінансового регулювання ЗЕД суб'єктів господарювання (виконане на прикладі підприємств машинобудування) дозволило визначити фрагментарність впливу застосованих важелів фінансового регулювання та недостатність такого регулювання в цілому.

5. Дослідження окремих складових фінансового регулювання на сталість ведення ЗЕД суб'єктів господарювання дозволило встановити, що податок на додану вартість загалом справляє негативний вплив стосовно розвитку зовнішньоекономічної діяльності досліджуваних суб'єктів господарювання. Також доведено важливість врахування коливань у курсових різницях національної валюти відповідно до здійснення ЗЕД з метою запобігання надмірному розриву у цінах на імпортовану сировину та собівартості експортної продукції з погляду отримання сталої величини доходу і позитивного фінансового результату.

6. Запропоновано пропозиції щодо фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання в умовах множинності чинників впливу. Сутність пропозицій полягає у визначенні результату ведення ЗЕД з погляду фінансового аспекту та обґрунтуванні як основних складових фінансового регулювання ЗЕД суб'єкта господарювання – аналізу та контролю. Це дозволяє узагальнити поведінку суб'єктів господарювання на ринках збуту продукції та постачання матеріальних ресурсів внаслідок дії множини чинників впливу на фінансове регулювання ЗЕД.

7. Запропоновано науково-методичний підхід до фінансового регулювання ЗЕД (саморегулювання) з урахуванням впливу курсових коливань національної грошової одиниці. Сутність такого підходу полягає у визначенні змін функції еластичності прибутку з погляду всіх співвідношень між курсом національної валюти (її девальвації або ревальвації) відповідно експортованої продукції та імпортованих матеріальних ресурсів, що дозволяє визначити розвиток або стале функціонування суб'єкта господарювання. Це дозволяє не лише визначити напрями дії суб'єкта господарювання щодо ведення його ЗЕД, а й розкрити змістовність процесу визначення часу виходу на ринки придбання матеріальних ресурсів на основі отриманих аналітичних узагальнень дії важелів фінансового регулювання ЗЕД.

8. Обґрунтовано узагальнений методичний підхід до врахування впливів податкового навантаження щодо фінансового регулювання ЗЕД (саморегулювання). Ключовим аспектом такого підходу є формування базису прийняття управлінських рішень на основі показників – критеріїв предметної сфери саморегулювання та ведення зовнішньоекономічної діяльності суб'єкта господарювання.

Грунтовність і доцільність запропонованих положень підтверджено на конкретних прикладах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Статті у фахових виданнях

1. Васюренко В. О. Аналіз впливу фінансового регулювання на сталість зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання / В. О. Васюренко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. – Харків, 2009. – Вип. 2(7) – С. 37–42.
2. Васюренко В. О. Матричний підхід до визначення регулюючого впливу податкового навантаження на зовнішньоекономічну діяльність суб'єкта господарювання / В. О. Васюренко // Вісник ЖДТУ. – Житомир, 2009. – Вип. 4(50). – С. 236–238. – Серія: Економічні науки.
3. Васюренко В. О. Окремі статистичні узагальнення щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств машинобудування / В. О. Васюренко // Вісник ЖДТУ. – Житомир, 2008. – Вип. 2(44). – С. 312–317. – Серія: Економічні науки.
4. Васюренко В. О. Теоретичні узагальнення щодо розуміння сутності поняття “зовнішньоекономічна діяльність підприємства” / В. О. Васюренко // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 2. – С. 220–226.
5. Васюренко В. О. Фінансове регулювання як основа ведення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання / В. О. Васюренко // Економіка: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – Випуск 257. – Том I. – С. 250–256.
6. Піддубна Л. І. Валютно-фінансові аспекти розробки і використання адаптаційних моделей управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства / Л. І. Піддубна, В. О. Васюренко // Економіка розвитку. – 2008. – № 4(48). – С. 50–53.
7. Піддубна Л. І. Методичні аспекти фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання / Л. І. Піддубна, В. О. Васюренко // Економіка розвитку. – 2009. – № 4(52). – С. 56–58.

Матеріали конференцій

8. Васюренко В. О. Множинність реакцій на впливи фінансового регулювання зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання / В. О. Васюренко // Розвиток фінансових відносин в умовах трансформаційних процесів : матеріали 2-го Міжнародного симпозіуму (10 грудня 2009 р.) / Міністерство фінансів України, Харківський інститут фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі. – Харків : ХІФ УДУФМТ, 2009. – С. 149.
9. Васюренко В. О. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності як різновид адаптаційного управління / В. О. Васюренко // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : зб. тез доповідей П'ятої ювілейної міжнародної

- науково-практичної конференції молодих учених. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – Частина 1. – С. 143–145.
10. Васюренко В. О. Статистичні узагальнення структурних елементів зовнішньоекономічної діяльності машинобудування / В. О. Васюренко // Зб. матеріалів П'ятої міжнародної науково-практичної конференції “Наукові дослідження – теорія та експеримент – 2009”. – Полтава : Інтер Графіка, 2009. – С. 86–90.
  11. Васюренко В. О. Структурність множини впливів на зовнішньоекономічну діяльність підприємства / В. О. Васюренко // Матеріали науково-практичної конференції “Розвиток наукової думки”. – Миколаїв : НУК, 2008. – С. 41–44.
  12. Васюренко В. О. Фінансове регулювання як окремий елемент фінансового механізму зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання / В. О. Васюренко // Конкурентоспроможність та інноваційний розвиток України: проблеми науки та практики : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 листопада 2009 р.). – Харків : ФОП Лібуркіна Л. М. ; ІНЖЕК, 2009. – С. 21–23.

АНОТАЦІЯ

Васюренко В.О. Фінансове регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2009.

Дисертаційна робота присвячена подальшому розвитку теоретичних положень і методичного забезпечення, спрямованих на підвищення ефективності фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання з урахуванням впливу курсових коливань національної грошової одиниці та податкового навантаження. Визначено сутність поняття “зовнішньоекономічна діяльність” та розкрито зміст фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Узагальнено критерії та методи оцінки стану фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. Досліджено ефективність фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, проведено аналіз дії впливів податкового навантаження і зміни курсових коливань на процес ведення зовнішньоекономічної діяльності. Обґрунтовано пропозиції щодо фінансового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, запропоновано методичний підхід щодо аналізу впливу курсових коливань національної грошової одиниці та узагальнено рекомендації щодо врахування впливу податкового навантаження на здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: ефективність, фінансове регулювання, зовнішньоекономічна діяльність, валютна складова, податкове навантаження, курсові коливання.

АННОТАЦИЯ

Васюренко В.А. Финансовое регулирование внешнеэкономической деятельности субъектов хозяйствования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2009.

Диссертация посвящена развитию теоретических положений и методического обеспечения, направленных на повышение эффективности финансового регулирования внешнеэкономической деятельности субъектов хозяйствования с учетом влияния курсовых колебаний национальной денежной единицы и налоговой нагрузки.

На основе обобщения и анализа разных подходов к определению сущности и содержания понятия “внешнеэкономическая деятельность” предложено авторское его уточнение.

Анализ составляющих финансового регулирования ВЭД и методов, с помощью которых реализуются рычаги регулирования ВЭД, позволил сформулировать уточненное определение финансового регулирования ВЭД.

С целью раскрытия оценки состояния финансового регулирования ВЭД субъектов хозяйствования проанализированы критерии и методы анализа эффективности осуществления ВЭД. Подчеркнута важность учета как финансовых, так и нефинансовых показателей и коэффициентов, которые отображают ВЭД и функционирование исследуемого субъекта хозяйствования. В итоге проведенный анализ позволяет утверждать, что эффективность финансового регулирования ВЭД обобщается через устойчивость осуществления ВЭД и функционирование субъекта хозяйствования в целом.

Исследование основных тенденций развития внешнеэкономической деятельности дало возможность раскрыть значимость и важность ее финансового регулирования. При этом показана фрагментарность воздействия используемых инструментов финансового регулирования ВЭД. Это связано с тем, что ни одно из исследуемых предприятий не имеет устойчивой тенденции в динамике значений финансового результата. Также анализ факторов производства способствовал установлению неадекватности значений полученного финансового результата и процессов обновления основных средств производства с точки зрения динамики экспортной составляющей производства исследуемых субъектов хозяйствования.

Исследования отдельных составляющих финансового регулирования ВЭД позволили установить, что налог на добавленную стоимость в целом оказывает отрицательное воздействие на ВЭД. При этом отмечено, что большинство из

исследуемых субъектов хозяйствования не получают адекватного дохода от продажи своей продукции на внешних рынках. Это позволило констатировать, что одним из наиболее важных направлений учета действия факторов влияния на внешнеэкономическую деятельность предприятий машиностроения является колебание курсовых соотношений национальной валюты.

Предложена общая процедура финансового регулирования ВЭД субъектом хозяйствования. Сущность раскрытия такой процедуры состоит в определении результата внешнеэкономической деятельности с точки зрения финансовой составляющей.

Представлен методический подход для проведения анализа влияния курсовых колебаний национальной денежной единицы при осуществлении финансового регулирования внешнеэкономической деятельности. Сущность такого подхода состоит в определении изменений функции эластичности прибыли с точки зрения всех соотношений между курсом национальной валюты соответственно экспортированной продукции и импортированных материальных ресурсов.

Обоснована последовательность действий для определения решений в сфере финансового регулирования внешнеэкономической деятельности предприятия с учетом влияния налоговой нагрузки. Ключевым аспектом такой процедуры является формирование базиса решения на основе показателей – критериев предметной области управления внешнеэкономической деятельностью предприятия.

Разработанные предложения и рекомендации могут быть использованы в практической деятельности отдельных субъектов хозяйствования с учетом их специфики. Отдельные положения работы целесообразно применить для определения условий продажи валютной выручки, что будет уместным для определения направлений работы банков с субъектами хозяйствования реального сектора экономики.

Ключевые слова: эффективность, финансовое регулирование, внешнеэкономическая деятельность, валютная составная, налоговая нагрузка, курсовые колебания.

SUMMARY

Vasyurenko V.A. Financial adjusting of foreign economic activity of management subjects. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of Candidate of Sciences in Economics, speciality 08.00.08 – Money, finances and credit. – State Highest Educational Institution “Ukrainian academy of banking of the National bank of Ukraine”, Sumy, 2009.

Dissertation is devoted development of theoretical positions and methodical providing, directed on the increase of efficiency of the financial adjusting of foreign economic activity of subjects of management taking into account influencing of course vibrations of national monetary item and tax loading. Essence of concept

“Foreign economic activity” is certain and maintenance of the financial adjusting of foreign economic activity is exposed. Criteria and estimation methods of the state of the financial adjusting for foreign economic activity of management subjects are generalized. Efficiency of the financial adjusting of foreign economic activity of management subjects is probed, the analysis of influencing of the tax loading and change of course vibrations is conducted on the process of conduct of foreign economic activity. Suggestions are grounded on the financial adjusting of management subjects foreign economic activity, the methodical going is offered near the analysis of influencing of course vibrations of national monetary item and recommendation on the account of influencing of the tax loading on realization of foreign economic activity are generalized.

Key words: efficiency, financial adjusting, foreign economic activity, currency component, tax loading, course vibrations.

Відповідальний за випуск
кандидат економічних наук, доцент
Піддубна Людмила Іванівна

Підписано до друку 15.02.2010
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”
40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавництв, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК, № 3160 від 10.04.2008